

## **Առաջարկություններ «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություններ կատարելու վերաբերյալ**

ՀՀ ֆինանսների նախարարությունը 2019թ. դեկտեմբերի 19-ին իր պաշտոնական [www.minfin.am](http://www.minfin.am) կայքում տեղադրել էր հայտարարություն գնումների համակարգի բարեփոխումների շրջանակում ՀՀ ֆինանսների նախարարության կողմից նախաձեռնած «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխությունների կատարման գործընթացի վերաբերյալ ([http://www.minfin.am/hy/content/haytararutyun\\_gnumneri\\_masin\\_hh\\_orenqum\\_popokhutyunneri\\_ka\\_tarman\\_gortsyntaci\\_veraberyal/](http://www.minfin.am/hy/content/haytararutyun_gnumneri_masin_hh_orenqum_popokhutyunneri_ka_tarman_gortsyntaci_veraberyal/)): Արձագանքելով տվյալ հայտարարությանը՝ ստորև ներկայացված են ԹԻՀԿ-ի առաջարկությունները: Ներկայացված առաջարկությունները հայեցակարգային բնույթի են և կկոնկրետացվեն հետագայում, երբ «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություններ կատարելու նախագիծը դրվի հանրային քննարկման իրավական ակտերի նախագծերի հրապարակման [www.e-draft.am](http://www.e-draft.am) միասնական կայքում:

1. Պետական ֆինանսների կառավարման համակարգի 2019-2023 թվականների բարեփոխումների ռազմավարությամբ, որն ընդունվեց ՀՀ կառավարության կողմից 2019թ. նոյեմբերի 28-ին և ուժի մեջ մտավ նույն թվականի դեկտեմբերի 22-ին, նախատեսվում է գնումների հետ կապված բողոքները քննվելու են միայն դատական կարգով, որը նշանակում է գնումների բողոքարկման արտադատական համակարգի վերացում (տե՛ս Ռազմավարության թիրախ 36): Դեռևս նշված Ռազմավարության և նրա իրականացվելիք գործողությունների ծրագրի նախագծերի քննարկման ժամանակ ԹԻՀԿ-ը, կիսելով Ռազմավարության մեջ դրա հետ կապված իրավիճակի նկարագրությունը, ըստ որի գնումների բողոքարկման ներկայիս արտադատական համակարգն արդյունավետ չի, իր անհամաձայնությունն էր հայտնել բողոքարկման արտադատական համակարգից ընդհանրապես հրաժարվելու գաղափարի հետ:

Ելնելով դրանից, ԹԻՀԿ-ը վերահաստատում է իր այն ժամանակ կատարված **առաջարկությունը**, այն է՝ «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքի փոփոխություններով **Հայաստանում ներդնել գնումների բողոքարկման սկզբունքորեն նոր արտադատական համակարգ**, որը կլինի իրապես անկախ և արդյունավետ: Բացառապես դատական կարգով բողոքարկումը անթույլատրելի է, քանի որ այն փաստացի փոքրացնելու է գնումներից այս կամ այն պատճառով դժգոհող ընկերությունների կողմից բողոքարկելու հավանականությունը և խոչընդոտելու է գնումների գործընթացներում ծագող խնդիրների, այդ թվում՝ անօրինականությունների

վերհանմանը: ԹԻՅԿ-ը պատրաստ է նախարարության և այլ շահառուների հետ քննարկել այդպիսի համակարգի միջազգային փորձից հայտնի տարբեր հաջողված մոդելներ:

### **Առաջարկություն**

**Անհրաժեշտ է ոչ միայն պահպանել արտադատական բողոքարկման համակարգը և կատարելագործել այն, այլ նաև օրենքով նախատեսել վերադասության կարգով բողոքարկման ինստիտուտը՝ ամրագրելով այնպիսի ընթացակարգեր, որոնցում ներգրավեն ներքին աուդիտի միավորները: Որպես արտադատական բողոքարկման այլընտրանքային համակարգի լուծումներ կարող են լինել այն ՅՅ Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության պետական հանձնաժողովի (ՏՄՊՊՅ) կառույցում ներառելը կամ արբիտրաժի մոտեցման կիրառումը՝ կատարելով համապատասխան փոփոխություններ նաև այլ իրավական ակտերում:**

2. Միջազգային և տեղական շատ փորձագետներ նշում են, որ «Գնումների մասին» ՅՅ օրենքով հրապարակման ենթակա տվյալները չեն հրապարակվում «բաց տվյալների» ձևաչափով, որը հնարավորություն կտար շահագրգիռ կազմակերպություններին և անձանց հեշտությամբ վերլուծել այդ տվյալները: Ավելին, ներկայում առանձնապես կարևորվում է «բաց աղբյուրի» հնարավորությամբ տվյալների տեղադրումը, որը հնարավոր է դարձնում գնումների գործընթացների փորձագիտական և հանրային վերահսկողությունը

### **Առաջարկություն**

**Գնումների մասին ՅՅ օրենքով սահմանել, որ հրապարակման ենթակա տվյալները պետք է հրապարակվեն «բաց տվյալների» և «բաց աղբյուրի» ձևաչափերով՝ նշելով այդ ձևաչափերի հատկանիշները:**

3. «Գնումների մասին» ՅՅ օրենքով չի պահանջվում հրապարակել գնման պայմանագրերի հետ կապված հանրայնորեն կարևոր այնպիսի տեղեկատվություն, ինչպիսիք են պայմանագրի կատարման արդյունքների մասին տեղեկատվությունը, վճարման ստացականները, ստուգման և որակի հսկողության վերաբերյալ հաշվետվությունները, արտաքին և ներքին աուդիտի հաշվետվությունները: Չնայած այդ տեղեկատվության մեծ մասը հանրությանը հասանելի է [www.procurement.am](http://www.procurement.am) և [www.armepps.am/ppcm](http://www.armepps.am/ppcm) կայքերի միջոցով, օրենքում դրանց հրապարակման պահանջի բացակայությունը ազատում է լիազոր մարմին դրանք հրապարակելու պարտավորությունից՝ հույսը դնելով միայն վերջինիս բարի կամքի վրա: Բացի այդ, օրենքում այդ պահանջի բացակայությունը կարող է հանգեցնել (և պրակտիկայում հանգեցնում է) այդ տվյալների ոչ ամբողջական կամ ոչ էլեկտրոնային տեսքով հրապարակմանը, կամ էլ լիազոր մարմնի կողմից դրանց տրամադրման համար վճարի սահմանմանը:

## **Առաջարկություն**

**Գնումների մասին ՀՀ օրենքում ամրագրել վերը նշված տեղեկատվության հրապարակման պահանջը՝ սահմանելով նաև, որ դրանք պետք է լինեն ամբողջական, էլեկտրոնային՝ մեքենայական ընթերցվող ձևաչափով (machine-readable) և տրամադրվեն անվճար:**

4. Հայտնի փաստ է, որ գնումների համակարգի արդյունավետությունը մեծապես աճում է, եթե ավելի լայնորեն են կիրառվում էլեկտրոնային եղանակով գնումները: Համաձայն SIGMA-ի վերջին զեկույցի (տե՛ս Չեկույցի 159-րդ էջը), 2018թ. վերջի դրությամբ «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքի Հոդված 2-ով սահմանված պատվիրատուների համարյա կեսն արդեն միացած էր էլեկտրոնային գնումների ARMEPS համակարգին: Այս ցուցանիշը բավականին ցածր է, օրինակ, համեմատած Արևելյան գործընկերության այլ երկրների (բացառությամբ Ադրբեջանի) հետ, նույնիսկ եթե հաշվի առնվեն մեծ թվով պատվիրատուների, մասնավոր փոքր, գյուղական համայնքների, համար այդ համակարգին միանալու հետ կապված խնդիրները: Միևնույն ժամանակ, այդ խնդիրներն ավելի արագ և արդյունավետ կերպով կլուծվեն, եթե էլեկտրոնային եղանակով գնումներ իրականացնելու պարտադիր լինելու պահանջը դառնա օրենքի պահանջ: Օրենքով այդպիսի պահանջի ամրագրումը հնարավորություն կտա նաև մշակել էլեկտրոնային եղանակով գնումներին անցնելու ժամանակացույց այն պատվիրատուների համար, ովքեր դեռ չեն անցել գնումների այդ եղանակին:

## **Առաջարկություն**

**Գնումների մասին ՀՀ օրենքով սահմանել, որ էլեկտրոնային եղանակով գնումները հանդիսանում են գնումների իրականացման պարտադիր ձև՝ սահմանելով դրան անցնելու վերջնաժամկետ, օրինակ, 2025թ. հունվարի 1-ը:**

5. Գնումների համակարգի հաշվետվողականության տեսանկյունից կարևոր է, որպեսզի կոնկրետ կերպով սահմանվի պատասխանատվություն գնումների օրենսդրության պահանջների խախտման համար: Այդպիսի կոնկրետացված պատասխանատվություն սահմանված չի Քրեական կամ Վարչական իրավախախտումների մասին օրենսգրքերով, որը դժվարացնում է կոնկրետացնել հանցակազմը կամ զանցանքի կատարումը:

## **Առաջարկություն**

**Գնումների մասին ՀՀ օրենքով սահմանել, թե գնման գործընթացներում որ խախտումներն են առաջացնում պատասխանատվություն, այնուհետև կատարել համապատասխան լրացումներ Վարչական իրավախախտումների մասին և/կամ Քրեական օրենսգրքերում:**

6. «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի 5-րդ և 6-րդ կետերով գնումների ընթացակարգերին մասնակցելու իրավունքից զրկվելու պայմանները հնարավորություն չեն տալիս դրանք կիրառել համաչափ կերպով՝ ելնելով ամեն մի բողոքարկվող գործընթացի առանձնահատկություններից: Այս մոտեցումը քննադատվել է Նաև SIGMA-ի վերջին զեկույցի հեղինակների կողմից (տե՛ս Չեկույցի էջ 149), ըստ որի նշված կետերի պայմանները շատ ընդհանուր են և հանգեցնում են դրանց ավտոմատ կերպով կիրառմանը:

### **Առաջարկություն**

**Գնումների մասին ՀՀ օրենքով գնումների ընթացակարգերին մասնակցելու իրավունքից զրկումը դարձնել ավելի համաչափ և հնարավորություն տալ այն կիրառել՝ ելնելով գնման կոնկրետ գործընթացի առանձնահատկություններից:**

7. «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքը չի կարգավորում գնման առարկայի բնութագրերը կազմելիս կամ գնումները պլանավորելիս իրականացնել կարիքների գնահատում: Դրա մասին նշված է Նաև SIGMA-ի զեկույցում (տե՛ս էջ 158): Չնայած ներկայումս առկա է ՀՀ կառավարության կողմից պատվիրատուների համար այդ նպատակով պատրաստված առանձին ուղեցույց (որի մասին Չեկույցում նշվում է), բայց դա բավարար չի: Օրենքով դրա ամրագրումը ավելի լուրջ և հիմնավոր կդարձնի կարիքների գնահատման և այլ նախապատրաստական աշխատանքները:

### **Առաջարկություն**

**Գնումների մասին օրենքում ամրագրել պատվիրատուների կողմից կարիքների գնահատման իրականացման պահանջը:**

8. Գնումների մասին ՀՀ օրենքի 15-րդ հոդվածի 5-րդ, 6-րդ և 7-րդ մասերը վերաբերվում են առանց ֆինանսական միջոցների նախատեսման գնման գործընթաց կազմակերպելուն, ինչը պարունակում է չարաշահումների, այդ թվում՝ կոռուպցիոն չափազանց մեծ ռիսկեր և խիստ բացասական ազդեցություն է թողնում պետական գնումների համակարգի վստահելիության մակարդակի վրա:

### **Առաջարկություն**

**Օրենքով թույլատրել առանց ֆինանսական միջոցների նախատեսման գնման գործընթաց սկսելը միայն բացառիկ դեպքերում, օրինակ տարերային կամ տեխնոգեն աղետների, կամ այլ նախապես չպլանավորված իրադարձությունների դեպքերում: Նաև «ՀՀ բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքով ամրագրել պետական գնման պայմանագրերի ֆինանսավորման բյուջետային երաշխիքներ:**

9. «Գնումների մասին» օրենքում առկա է մեխանիզմ, որը տեսականորեն հնարավորություն է տալիս վեր հանել մասնակցի իրական սեփականատիրոջը (տե՛ս օրենքի 28-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ կետի բ/ ենթակետը): Սակայն այն շատ թերի է ու ձևական, և, ինչպես ցույց է տալիս դրա կիրարկումը, այն ի վիճակի չէ բացահայտել մասնակցի իրական սեփականատիրոջը, մանավանդ եթե այն բարձրաստիճան պաշտոնատար անձ է: Միևնույն ժամանակ, երկրում սկիզբ են առել իրավական գործընթացներ, որոնք նպատակաուղղված են ստեղծելու իրական սեփականատերերի բացահայտման ինստիտուտ և գործուն մեխանիզմներ, առաջին հերթին հանքարդյունաբերության ոլորտում:

### **Առաջարկություն**

**Գնումների մասին օրենքը ներդաշնակեցնել իրական սեփականատերերի բացահայտման ինստիտուտի և մեխանիզմների կայացմանն ուղղված ներկայումս ընթացող իրավական գործընթացների շրջանակներում ընդունվող իրավական ակտերի հետ: Մասնավորապես, պետք է արգելվի գնման գործընթացներին՝ առանց պետական ռեգիստրում իրական սեփականատերերի գրանցման ընկերությունների մասնակցությունը:**